

**Запишани коментари од Европски центар за правата на Ромите и
Национален Ромски Центар
за поранешна југословенска република Македонија
за разгледување од страна на
Комитетот за економски, социјални и културни права при Обединетите
Нации
на 37^{та} седница**

1. Преглед

- 1.1. Европскиот центар за правата на Ромите (ERRC)¹ и Националниот Ромски Центар (НРЦ)² со почит доставуваат запишани коментари за поранешна југословенска Република Македонија (понатаму „Македонија“) за разгледување од страна на Комитетот за економски, социјални и културни права при Обединетите Нации („Комитетот“) на 37^{та} седница која ќе се одржи од 6-24 ноември 2006 година во Женева. Овој извештај е поднесен како дополнителна информација за Комитетот и разгледувањето на првобитниот извештај на Македонија (понатаму „државен извештај“), поднесен во јули 2005 согласно со член 16 и 17 од Пактот.
- 1.2. Во периодот на 2005-2006 година, организациите кои ги поднесуваат овие коментари беа вклучени во голем проект поддржан од Европската Унија преку CARDS програмата³, кој помеѓу другото, вклучува и обука и документирање на човековите права, како и правно застапување на Ромите, жртви на дискриминација и други форми на злоупотреби на човековите права. Материјалите собраны во текот на овој проект обезбедија суштинска основа за овој поднесок. ERRC и лицата вклучени во НРЦ документираа случаи поврзани со човековите права, со кои Ромите во Македонија континуирано се соочуваат уште од 1997 година.
- 1.3. Уставот на Македонија и амандманите усвоени во 2001 година како резултат на Охридскиот Рамковен договор (понатаму „Рамковен договор“), овозможуваат општа заштита од дискриминација и на граѓаните се гарантира слободно да го искажат својот политички статус и слободно да уживаат економски, социјален и културен развој. Ромите според Уставот на Македонија се признаени како етничко малцинство. Уставот гарантира заштита на етнички, културен и лингвистички идентитет на сите заедници. Покрај обврските на Македонија со

---

¹ Европскиот центар за правата на Ромите (ERRC – European Roma Rights Center) е меѓународна правна организација со јавен интерес вклучена во низа активности кои се справуваат со анти-ромски расизам и злоупотреба на човековите права на Ромите. Пристапот на ERRC вклучува, особено, стратешко застапување, меѓународна одбрана, истражување и развивање на политика и обука на ромски активисти. ERRC е член соработник на меѓународната Хелсиншка федерација за човекови права, а има консултативен статус во Советот на Европа, а исто така и во Советот за економски и социјални прашања при Обединетите Нации.

² Национален Ромски Центар (НРЦ) е професионална ромска невладина организација сместена во Куманово, Македонија, којашто ги застапува Ромите и стимулира активно учество и интеграција на Ромите врз принципите на модерното европско мултиетничко општество. Нивните активности се фокусирани на човековите права, лобирање, образование и вработување.

³ Содржините на овој документ се одговорност единствено на ERRC и НРЦ и не треба да се сметаат дека нужно ги отсликуваат мислењата на Европската Унија.

меѓународните договори, како што е Пактот за економски, социјални и културни права, како и уставните и другите законски одредби кои гарантираат еднаквост, Ромите во Македонија живеат на маргините во општеството, често во екстремна сиромаштија и се соочени со значајни бариери во пристапот кон клучните економски и социјални права, како што се вработувањето, социјалната заштита, домувањето, здравствената заштита и образованието.

- 1.4. Ромите во Македонија претрпуваат широка дискриминација како резултат на нивното етничко потекло. Покрај тоа, ромските жени претрпуваат „двојна неповолност“ како резултат на нивната етничка припадност и пол. Неколките спомнувања во државниот извештај на мерките кои се однесуваат на состојбата на Ромите, и покрај мноштвото показатели дека Ромите во Македонија се опфатени во најранливата група, видлив е и недостатокот на интерес и недостигот од потребна волја од страна на македонските власти за проблемите на Ромите да бидат опфатени на потребното соодветно ниво.
- 1.5. Во последниве години, македонската Влада презеде некои позитивни чекори во врска со севкупната состојба на оваа екстремно маргинализирана заедница. На 31 јануари 2005 година, македонската Влада усвои Национална стратегија за Ромите во Македонија, која е дел од владиниот план за да се забрза интеграцијата и подобрувањето на општата состојба на ромската заедница во Македонија. Исто така, во февруари 2005 година македонската Влада, се приклучи кон иницијативата на повеќето земји во Декадата за вклучување на Ромите 2005-2015, со дополнителни акциони планови усвоени во ноември 2005 година, за подобрување на пристапот на Ромите до соодветно образование, домување, здравствена заштита и вработување.
- 1.6. Сепак, ромските и други заинтересирани организации и партии во Македонија често ги критикуваат овие мерки од следниве причини: а) отсуство на мерливи цели и акции во изречените планови кои ќе допринесат за нивната ефективност и б) недостаток на реална политичка волја да се имплементираат постојните мерки и да се подобри состојбата на Ромите.
- 1.7. Тековното истражување и другите активности од страна на ERRC и НРЦ во Македонија во последниве години покажуваат дискриминација кон Ромите во клучните области на Пактот за економски, социјални и културни права, подготвеноста за овие прашања беше и остана главниот интерес во Македонија. Ова особено загрижува во насока на фактот дека македонската Влада не успеа да усвои сеопфатна законска анти-дискриминациона рамка со која Ромите може да бараат да ги обезбедат своите права и/или да ги оспорат злоупотребите кога ќе се појават.
- 1.8. Овој извештај не сочинува сеопфатна проценка на сите проблеми со кои што се соочени Ромите во Македонија. Но сепак, опишува неколку клучни области на интересот за Ромите, поврзани со правата загарантирани во Пактот за економски, социјални и културни права. ERRC и НРЦ се надеваат дека овој извештај ќе помогне на Комитетот да добие поцелосна проценка на прашањата поврзани со Пактот и да обезбеди предлози од Комитетот како можни препораки до македонската Влада.

2. Вовед

- 2.1. За време на пописот од 2002 година во Македонија, 53.879 лица се изјасниле како Роми. Споредено со вкупниот официјален број на населението од 2.022.547 лица, Ромите сочинуваат околу 2,66% од вкупното население во Македонија. Сепак, има значајни разлики помеѓу официјалните податоци и процените од невладините извори, кои сметаат дека бројот на Ромите што живеат во Македонија е од 80.000-135.000⁴. Овој податок би го зголемил процентот на Ромите помеѓу 3,95% и 6,67% од вкупното население.
- 2.2. Од воведувањето на политичкиот плурализам и првите повеќепартиски избори во Македонија, Ромите имаат политички претставници во Парламентот (Собрание, законодавното тело), во 1990 година имаше два ромски члена, во 1994, 1998 и 2002 година по еден член и на изборите во 2006 година два ромски члена беа избрани помеѓу 120^{те} членови на Парламентот. На локално ниво во 2004/2005 година, 0,31% од сите членови на локалните совети во Македонија биле Роми. Во 2003/2004 година износот бил 0,19%, а во 2002/2003 година 0,29%⁵. И покрај политичкото претставување на Ромите на национално и локално ниво (сепак, претставувањето не одговара на бројот на вкупната ромска популација во Македонија), ромското учество не е ефективно во процесот на донесување на одлуки и повеќето Роми се сметаат себе си делумно или целосно исклучени од процесот на донесување на одлуки.
- 2.3. Пристапот до личните документи е посебна грижа за ромските припадници во Македонија, а проблемите во оваа област делуваат на пристапот кон сите други права. На пример, според истражувањето спроведено на почетокот на 2006 година од страна на НРЦ во ромската населба Средорек во Куманово
  - Од 2.497 Роми, 164 (6,6%) не поседуваат извод од матична книга на родени, и
  - Од 1.182 Роми над 18 години, 222 (18,8%) немаат лична карта.
- 2.4. Првенствено поради опструкциите од македонските власти се проценува дека околу 2.000 Роми во Македонија до сега не успеале да стекнат македонско државјанство и покрај законските амандмани што особено тежнеат кон олеснување на пристапот за добивање македонско државјанство⁶. Овие лица беа лишени од најосновниот елемент за учество во македонското општество откако Македонија прогласи независност во 1991 година, а како резултат на

---

⁴ Лакинска, Проф. Дивна, Жаклина Дурмиш, Азбија Мемедова и Љатив Демир. Потребна проценка за Ромскиот Едукативен Фонд, Македонија. Светска банка, ноември 2004, т. 5.

⁵ Министерство за труд и социјална политика, јануари 2005. Стратегија за Ромите во Република Македонија, достапно на: <http://www.ecmirom.org/download/Roma%20Strategy%20English.pdf>

⁶ По добивањето на независност, Македонија има усвоено законодавство според кое само оние лица со државјанство на Република Македонија автоматски беа квалификувани за државјанство во новата држава. Голем број од Ромите немаа државјанство на Република Македонија според Законот за државјанство од 1977 година и следствено на тоа, не беа помеѓу вклучените во почетната група на државјани на новата држава. Како резултат на меѓународен притисок Македонија од неодамна усвои амандмани на законот. Сепак, и покрај учеството на неколку меѓувладини агенции во процесот на создавање на амандманите на Законот за државјанство, законските одредби кои го регулираат статусот на лицата кои со право имаат пристап за државјанство на Македонија, како резултат на стварни и суштински врски со Македонија и врз основа на особени околности од сукцесијата на Македонија од поранешна Југославија, сеуште не се во согласност со меѓународното право, а особено со поглавјето за државјанство кога станува збор за сукцесија на држави од Европската Конвенција за национална припадност.

непоседување на македонско државјанство, де југе се исклучени од многу овластувања битни за остварување на основните права од Меѓународниот Пакт. Потребно е да се спомнат овие факти за време на декадата - долгиот притисок под кој беше македонската Влада засекогаш да се разреши ова прашање.

- 2.5. Специфичната состојба на околу 2.000 косовски Роми, Ашкали и Египќани бегалци (РАЕ) кои живеат во Македонија исто така заслужуваат посебно влијание. Лицата кои спаѓаат во оваа категорија се уште повеќе ранливи поради нивната незавидна положба во земјата, што подразбира живеење под долготрајни закани за присилно протерување од Македонија. Ова е резултат на неуспехот на македонската Влада ефективно да го одреди статусот на лицата кои живеат во Македонија седум години по конфликтот⁷ на Косово. Првите години по конфликтот, македонската Влада го регулираше нивниот статус преку механизмот на групна привремена заштита со обновување на секои шест месеци, најчесто во последен момент од истекот на времетраењето на статусот, што предизвикуваше повторна принуда и голема вознемиреност помеѓу засегнатите лица. Во август 2003 година, под меѓународен притисок, Владата го промени својот пристап и ги повика овие луѓе да аплицираат за азил на индивидуална основа, при што следеше усвојување на новиот Закон за азил⁸. И покрај изминатите седум години откако пристигнаа бегалците, сепак ниту механизмот за групна заштита, ниту пак понудата за аплицирање за азил според новиот закон не се докажаа како ефективни, и неколку пати, македонските власти изјавија дека очекуваат повеќето од бегалците да си заминат. Македонските власти присилно протераа неколку од овие лица, и како резултат на тоа, овие случаи сега се разгледуваат од страна на Европскиот суд за човекови права. Лицата кои се одбиени за азил во Македонија подоцна се имаат здобиено со правото на азил на некое друго место, потврдувајќи го раширеното мислење дека македонското судство можеби е неспособно независно да ги оценува барањата за азил. Одреден број на РАЕ бегалци сега живеат во Македонија и моментално се сместени во приватни домови во општината Шуто Оризари во главниот град, Скопје. Нивните месечни трошоци за закупнина ги плаќа UNHCR, затоа што според македонското право не им е дозволено да работат легално.

---

⁷ Кога станува збор за популацијата на косовските Роми бегалци во Македонија на состанок во Приштина во март 2005, г-ѓата Cathrine Walker, претставник на UNHCR во Македонија, изјави дека има 719 баратели на азил, 28 признаени бегалци и 1.234 со статус на привремено хуманитарно згрижени лица.

⁸ Иако Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година е во сила во Македонија, за време на целиот период од пристигнувањето на бегалците во 1999 година, македонската Влада упорно остана на ставот дека без имплементирање на домашно законодавство, таа не може да се применува.

3. Дискусија

3.1. Член 2 од Пактот

- 3.1.1. Покрај многуте меѓународни инструменти од кои е дел Македонија⁹, како и анти-дискриминационите одредби во Уставот, напорите на македонското законодавство обезбедуваат незначителна заштита од дискриминација, особено врз основа на раса или етничка припадност. Малубројните деклараторни анти-дискриминаторни одредби во различни домашни законски инструменти се премногу нејасни за да овозможат ефективни правни лекови против дискриминацијата, и дури се помалку ефективни како методи за заплашување против дискриминаторните политики и практики.
- 3.1.2. Членот 9 од македонскиот Устав обезбедува општа заштита против дискриминацијата, предвидувајќи дека „Сите граѓани на Македонија се еднакви во нивните слободи и права, без разлика на пол, раса, боја на кожата национално или општествено потекло, политичко или религиозно убедување, сопственост или општествен статус“. Сепак, не се предвидени посебни последици за прекршување на уставните одредби и не е доволно јасно како може да се употребат во практиката.
- 3.1.3. Македонските законодавци усвоија посебен закон на полето на половата дискриминација. На 29 мај 2006 година, беше усвоен новиот Закон за еднакви можности на мажите и жените. Прерано е да се знае каков ќе биде ефектот од овој закон во намалувањето и елиминирањето на половата дискриминација во Македонија.
- 3.1.4. Исто така постојат некои одредби во кривичната, граѓанската и управната постапка коишто обезбедуваат заштита поврзана со еднаквоста, како на пример член 319 од Кривичниот законик, кој предвидува постоење на кривично дело поттикнување на национална, расна или верска омраза, раздор или нетолеранција. Сепак, овие одредби ретко, ако воопшто некогаш, се применети. Уште поважно е дека одредбите во кривичниот законик кои забрануваат поттикнување на идеологии на омраза не се создадени за да се елиминира расната дискриминација – различна форма на штета – ниту пак е познато дека функционираат во практиката. Ова се случува во Македонија, каде што членот 319 од Кривичниот законик нема значителна улога во намалувањето на високото ниво на расна дискриминација кон Ромите при остварување на правата од Пактот, како и при остварувањето на другите права. ERRC и НРЦ немаат сознанија за случаи поврзани со дискриминација кон Ромите коишто се решени од страна на македонските судови врз основа на овие одредби. Но, како дополнување, нејасно е дали земени сами за себе, кривичните санкции сочинуваат доволна правна заштита против дискриминација во однос на посебно високите стандарди за докажување коишто се потребни за кривичните постапки кои ретко, ако воопшто можат да се сретнат случаи коишто вклучуваат расна дискриминација. Отсуството на детално граѓанско и управно право за забрана на случаи на расна дискриминација кон поединците чувствителни до највисокиот степен

---

⁹ Како дополнување кон Пактот за економски, социјални и културни права, Македонија е дел и од Меѓународниот пакт за граѓански и политички права (потпишан на 17 септември 1991 година), Конвенција за елиминирање на сите форми на расна дискриминација (потпишана на 17 септември 1991 година), Конвенција за правата на детето (потпишана на 17 септември 1991 година), Конвенција за елиминација на сите форми на дискриминација на жената (потпишана на 17 септември 1994 година), Европска Конвенција за основни човекови права и слободи (ратификувана на 10 април 1997 година) и Европска Социјална повелба (ратификувана на 31 март 2005 година).

претставува пораз на правата од Пактот, врз основа на неосновани причини на расна омраза, нетрпеливост, или привилегираност.

- 3.1.5. Како што е забележано и во општиот коментар 3 на Комитетот, усвојувањето на законските мерки е „неопходно“ скоро за сите важни права од Пактот¹⁰. Моментално во Европа стандардите на анти-дискриминационото законодавство се поставени со Директивата 2000/43/ ЕС (подолу „Директива“), од страна на Советот на Европската Унија „применувајќи го принципот на еднаков третман помеѓу луѓето без разлика на расно или етничко потекло“. Директивата е дел од *acquis communautaire* - системот на право кој владее во Европската Унија. Македонија мора да ја оствари суштината на Директивата во нејзиното домашно право, до денот на нејзиното зачленување во Европската Унија. Од почетокот на 2005 година во Македонија, беа подготвени два предлог закона од страна на невладините организации. Сепак Владата не успеа ни да ги разгледа овие предлози и покрај постојаното залагање на граѓанскиот сектор. Неуспехот на македонската Влада дури и да ги разгледа сериозно овие предлози ја доведува во прашање должноста на Владата да превземе акција против расната дискриминација.

3.2. Членовите 6 и 7 од Пактот

- 3.2.1. Во поглед на членовите 6 и 7 на Пактот, од посебен интерес е мошне високото ниво на невработеност кај Ромите. Дискриминацијата кон Ромите се повеќе се забележува во пристапот при вработување, и при ниското ниво на образовните достигнувања¹¹, има сериозни последици за Ромите во оваа област од животот. Како резултат на погоре спомнатите фактори, Ромите во Македонија во поглед на вработувањето и условите за работа се во многу тешка состојба.
- 3.2.2. Во одговорите на Македонија на прашалникот до Европската Комисија околу подготвување на мислењето за кандидирањето за членство во Европската Унија, македонската Влада изјави дека, „Моменталната социјална и економска положба на Ромите, кои особено се соочено со транзициони проблеми, ги сместува во категоријата на најсиромашните граѓани на Република Македонија. Според податоците на Агенцијата за вработување на Република Македонија, вкупниот број на невработени Роми до 31 август 2004 година, бил 17.014 (4,3% од вкупниот број на невработени), од кои 7.114 биле жени“¹².
- 3.2.3. Според статистичките податоци на македонската Агенција за вработување во 2004 година, на секој вработен Ром, дури три се невработени¹³. Според податоците на Државниот завод за статистика, стапката на невработеност кај Ромите била 83,4% во 2003 година, 72,4% во 2002 година, а 71,6% во 2001 година. Споредено, националниот просек на невработени лица во истите

---

¹⁰ Меѓународен Пакт за економски, социјални и културни права, општ коментар 3, 14/12/90, параграф 3.

¹¹ Според информација од Агенцијата за вработување од 2003 година, 33% од регистрираните Роми немале завршено основно образование, додека 67% имале завршено основно образование и 7% имале средно образование. Единствено 0,1% имале високо образование. За понатамошно разгледување на прашањата поврзани со образованието, погледнете во делот 3.6 од овој поднесок

¹² Одговори на Република Македонија на прашалникот околу мислењето на Европската Комисија за подготовките за прием во Европската Унија, политички критериум - правата и заштита на малцинствата, точка 416. Достапно на <http://www.sei.gov.mk/download/Questionnaire/1-01%20-%20Political%20Criteria.pdf>

¹³ 3.558 вработени Роми, споредено со 9.776 невработени ромски поединци.

години бил 36,6%, 31,9% и 30,5%, односно - помалку од половината на утврдените стапки кај Ромите¹⁴.

- 3.2.4. Невладините организации понатаму тврдат дека во реалноста процентот на невработените Роми во Македонија е повисок, достигнувајќи дури до 95% во некои области¹⁵.
- 3.2.5. Затоа сериозно загрижува фактот дека македонската Влада без оглед на сè не прави преглед и упатување околу состојбата на Ромите до Комитетот за економски, социјални и културни права, во својот извештај во делот на разгледувањето на членовите 6 и 7. Во подоцнежните точки на извештајот, македонската Влада изјавува дека се усвоени акциони планови кои се однесуваат на прашањата поврзани со вработувањето, во рамките на Декадата за ромско вклучување 2005 - 2015, но апсолутно нема никакви информации за суштината или влијанието кои се предвидени со овие планови.
- 3.2.6. Во 2004 година според објавените проценки за потребите на Светската банка, во Македонија значајно влијание на одлуките за вработување имале влијание името, презимето и припадноста на луѓето што бараат вработување¹⁶. Исто така, извештајот се однесува и на прегледот за 2003 година, кога 750 Роми од вкупните испитаници изјавиле дека биле соочени со дискриминација кога се пријавувале за работа.
- 3.2.7. За време на истражување спроведено во 2004 година од страна на Европскиот центар за правата на Ромите и соработниците од Центарот за Роми од Скопје (ЦРС) и Институтот отворено општество - мрежна програма за жени (МПЖ), 43% од ромските жени изјавиле дека биле соочени со дискриминација при вработување, и биле одбиени од причини кои вклучуваат отворена и јасна дискриминација. Ромите се одбивани врз основа тоа дека „Ромите не се соодветни за работа“¹⁷.
- 3.2.8. Редовното набљудување од страна на ERRC и НРЦ на состојбата на Ромите во Македонија во изминатиот период покажува дека дискриминацијата во практика кон Ромите при вработување и понатаму продолжува во Македонија. На пример:
- Според материјалите добиени од ERRC и НРЦ, Ромите кои бараат вработување во Прилеп, град во централна Македонија, беа

---

¹⁴ Одговори на Република Македонија на прашалникот околу мислењето на Европската Комисија за подготовките за прием во Европската Унија, политички критериум - правата и заштита на малцинствата, точка 401. Достапно на <http://www.sei.gov.mk/download/Questionnaire/1-01%20-%20Political%20Criteria.pdf>

¹⁵ Министерство за труд и социјална политика, јануари 2005 година, Стратегија за Ромите во Република Македонија, точка 31. Достапно на: <http://www.ecmirom.org/dawnload/Roma%20Strategy%20English.pdf>

¹⁶ Лакинска Дивна, Жаклина Дурмиш, Азбија Мемедова и Љатиф Демир, Проценки потребни за Ромскиот едукативен фонд, Македонија, Светска банка, ноември 2004 година, точка 4

¹⁷ Во проект подржан од Фонд за жените при Обединетите Нации, (UNIFEM), регионална канцеларија во Братислава, ERRC, Центарот за Ромите од Скопје и Мрежа на програма за жените заедно обучаваа тим составен од 11 ромски жени кои подоцна спроведоа истражување во 7 градови во Македонија. Резултатите од ова истражување беа објавени како извештај во сенка за разгледување за Македонија, поднесен до Комитетот за елиминација на дискриминација кон жените при ОН, јануари 2005 година

RSC/ERRC/NWP. 2005. Shadow Report On the Situation of Romani Women In the Republic of Macedonia. Достапно на: <http://www.errc.org/db/01/97/m00000197.pdf>.

дискриминирани од страна на локалната фабрика за тутун, „Акционерско друштво Тутунски Комбинат - Прилеп“, во јуни 2006 година. На 16 јуни, фабриката за тутун во Прилеп, објави оглас во локален весник во рок од седум дена за вработување за нискоквалификувани сезонски работници. Вработувањето требаше да биде преземено преку локалното биро за вработување. Според нивното сведочење, на 23 јуни, г-динот Билент Казимоски и Орхан Адемовски, Роми на возраст од 24 и 35 години од Прилеп, поднесоа барања за работните места во локалната канцеларија за вработување. Кога ги предавале нивните барања, службеникот ги известил г-динот Казимоски и г-динот Адемовски дека приближно околу 80 Роми се пријавиле за тие работни места. На 25 јуни, била објавена листата на вработени поединци, а само еден Ром бил на истата. За време на состанокот помеѓу ERRC/НПЦ на 6 јули, г-динот Атанас Гагалески, лицето одговорно за вработувањата во фирмата, изјави дека 400 лица се пријавиле за вработување, а биле вработени 200. Според тоа, иако ромските лица пријавени за вработување биле 20% од вкупниот број на пријавени, само едно лице од вработените е Ром. Г-динот Гагалески го информира истражувачот на ERRC/НПЦ дека работодавачот не е ограничен при изборот на вработување да обезбеди етничка пропорционалност и дека „работодавачот одлучува дали ќе ја вработи Несиме или Атанас“, - Несиме е името на ромскиот истражувач на ERRC/НПЦ.

3.2.9. Истражувањето на ERRC/ЦРС/МПЖ исто така дојде до заклучок дека 35% од ромските жени кои пријавиле дискриминација при вработување забележани од искуствата поврзани со условите за работа. Овие жени изјавија дека биле присилени да работат повеќе часови од не-Ромите и/или биле преместени на позиции со пониски примања и помала можност за унапредување на кариерата¹⁸. На пример:

- За време на истражувањето спроведено на терен во 2004 година, 49 годишниот г-дин Б.М. од Прилеп, сведочеше пред ERRC/ЦРС/МПЖ: „Работев како механички работник 10 години во фабрика за тутун [...] Мојот шеф не ги сакаше Циганите и сите Роми ги префрли во друг оддел кадешто се работеше многу потешка работа, која беше послабо платена [...]. Јас се пожалив, но без успех. Морав да работам и не можев да дадам отказ[...].“

3.2.10. Според информацијата објавена од Државниот завод за статистика, до 31 декември 2005 година, 0,8% Роми биле вработени во државната администрација¹⁹. На локално ниво, според изворите, до 31 декември 2004 година во локалната администрација имало 0,79% Роми²⁰. Имајќи во предвид дека најмалку 2,6% од вкупната популација во Македонија се Роми, изгледа дека Ромите се застапени значително под нивото во јавниот сектор.

---

¹⁸ ERRC/ЦРС/МПЖ, Извештај во сенка за состојбата на ромските жени во Република Македонија. Достапно на: <http://www.errc.org/db/01/97/m00000197.pdf>

¹⁹ Министерство за надворешни работи, јуни 2006 година. Втор извештај поднесен од страна на поранешна југословенска Република Македонија, согласно со членот 25, параграф 1, од Рамковната конвенција за заштита на националните малцинствата, точка 62. Достапно на: [http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2._FRAMEWORK_CONVENTION_\(MONITORING\)/2._Monitoring_mechanism/3._State_Reports_and_UNMIK_Kosovo_Report/2._Second_cycle/PDF_2nd_SR_FYROM_eng.pdf](http://www.coe.int/t/e/human_rights/minorities/2._FRAMEWORK_CONVENTION_(MONITORING)/2._Monitoring_mechanism/3._State_Reports_and_UNMIK_Kosovo_Report/2._Second_cycle/PDF_2nd_SR_FYROM_eng.pdf)

²⁰ Ibid, точка 63

- 3.2.11. Македонската Влада повикувајќи се дека еден од главните приоритети за време на првиот период од имплементирањето на Рамковниот договор се однесува на подобрување на еднаквата застапеност во државната администрација, по се изгледа дека ова изостанува кога станува збор за Ромите. На пример, во декември 2002 година, 0,51% Роми биле платени од македонскиот државен буџет. Неколку години подоцна, јули 2005 година, истиот износ бил 0,50%; намалување од 0,01%. Споредувајќи ги истите податоци кои се однесуваат за етничките Албанци, може да се забележи поинаков пристап на македонските власти. Во декември 2002 година, 11,65% етнички Албанци биле платени од државниот буџет, додека во јули 2005 година, истиот износ бил 15,30%, зголемен за 3,65%²¹.
- 3.2.12. Седумдесет и шест проценти од ромските жени заработуваат од некаков вид на приход работејќи на црниот пазар, според истражувањето на ERRC/ЦРС/МПЖ. Овие жени немаат сигурен договор за работа, пристojни работни услови и корист од социјалната заштита.

3.3. Член 9 од Пактот

- 3.3.1. Членот 9 од Пактот го гарантира правото на секој на „социјална сигурност, вклучувајќи го и социјалното осигурување“. Македонскиот Устав го гарантира, во членот 35, правото на социјална заштита и социјална сигурност на сите граѓани на Македонија. ERRC и НРЦ се загрижени од тоа дека значителен број на Роми се спречени во пристапот до погоре наведените користи од социјалната заштита, како резултат и на директна а и индиректна дискриминација.
- 3.3.2. ERRC и НРЦ забележуваат во овој извештај дека македонската Влада не обезбедила никакви информации за состојбата на Ромите во нејзиниот коментар на членот 9, за имплементирањето на Пактот за економски, социјални и културни права.
- 3.3.3. Членот 11 од Законот за здравствена заштита од 1997 година, воспоставува во македонскиот систем задолжително здравствено осигурување обезбедено од страна на државата. Лицата кои се регистрирани како невработени или студенти исто така имаат пристап до здравствено осигурување. Според законот, за корисниците на задолжителното здравствено осигурување е предвидена основна здравствена заштита. Сепак, според прегледот спроведен на целата територија во 2005 година, за пристапот до здравствено осигурување и здравствена заштита, од 1.000 испитани ромски семејства, 39,42% немале здравствено осигурување, потврдило истражувањето на македонските НВО - „Лулуди“, ромска организација за жени и млади, и „За среќно детство“. Помеѓу причините зошто немаат здравствено осигурување биле наведени недостатокот на соодветните документи (34,15%), нерегулиран статус на државјанство (12,2%), незавршено основно образование (19,51%), невработеност (12,2%) и лица со статус на бегалци (7,31%)²².
- 3.3.4. Директната дискриминација кон Ромите од страна на вработените во социјалните служби влијае на можноста Ромите да имаат пристап до социјалните користи. Според истражувањето на ERRC, спроведено во соработка со НВО Здружение за заштита на човекови права на Ромите (ЗЧПР), од Штип, каде седум претставници на ромската заедница од североисточниот

---

²¹ Ibid, точка 61

²² Објавено на: 29 јуни 2005 година од страна на OneWorld.Net.

град во Македонија – Винаца, заминале во локалната канцеларија за социјална заштита барајќи помош откако им била исклучена електричната енергија кон крајот на 2003 година. Тие се надевале дека директорот на канцеларијата за социјална заштита ќе се обрати со писмо до компанијата за јавна корист со барање да им се обезбеди вода, а долгот да биде опростен поради нивната лоша материјална состојба. Сепак, според истражувањето на ERRC/ЗЧПР, директорот на канцеларијата за социјална заштита повикал помош од полицијата кога забележал дека групата на Роми зборува со секретарката стравувајќи дека ќе ја нападнаат. Наскоро петмина полицајци пристигнале во канцеларијата за социјална заштита, тогаш полицаец во цивилна облека и рекол на групата „Што правите вие овде? Веднаш напуштете ја оваа канцеларија. Барајте ги вашите права во Индија, а не овде“. По ова ромските претставници ја напуштиле зградата.

- 3.3.5. Како дополнување на наведеното, одредби од Законот за социјална заштита диспропорционално негативно влијаат на Ромите. На пример, барањето да се има пријавено живеалиште за пристапот до социјална заштита. Ромските жители на нерегистрирани нелегални живеалишта како резултат на тоа се соочуваат со големи потешкотии при пристапот до социјална заштита во Македонија.
- 3.3.6. Во продолжение, нивото на субјективност кое што е присутно во Законот за социјална заштита, каде социјалните работници за време на посетите во домовите во поглед на условите на живот и индивидуалните потреби за социјална заштита имаат влијание на можноста Ромите да имаат пристап до социјална заштита. На пример, многу Роми од ромската населба Средорек во Куманово имаа поплаки до ERRC/НПЦ, затоа што социјалните работници им ја укинале социјалната заштита за време на посетите на нивните домови, кога социјалните работници забележале дека жителите поседуваат некакви знаци на ситуираност, како што се телевизорите, и следствено на тоа не им е потребна социјална помош. Многу од овие поединци се на работ на крајна сиромаштија затоа што социјалната помош е нивниот единствен приход.
- 3.3.7. На крај, недостатокот од учеството на Ромите во Македонија на формалниот пазар на труд има погубни негативни последици во областа на пристапот до социјалните користи. Оние лица кои не се формално вработени, или не се регистрирани во Агенцијата за вработување (од причини наведени погоре), во подоцнежниот период од животот се исклучени од пристапот до социјалните пензии. За време на истражувањето од страна на ERRC/ЦРС/МПЖ во 2004 година, од интервјуирани седум жени на возраст за пензионирање, само 3 од нив добиле пензија.

3.4. Член 11 од Пактот

- 3.4.1. Член 11 од Пактот го признава правото на секого „на соодветен стандард на живеење за него и за неговото семејство, вклучувајќи соодветна храна, облека и домување, и постојано подобрување на условите за живот. Државите страни на Пактот ќе преземат соодветни чекори за да го обезбедат реализирањето на ова право“. ERRC и НПЦ се загрижени од фактот дека македонската Влада не ги има преземено сите неопходни чекори за да обезбеди соодветно домување за македонските Роми.
- 3.4.2. Деведесет и пет проценти од Ромите во Македонија живеат во урбани средини. Повеќето од нив се сконцентрирани во најсиромашните области (подразбирајќи гета – населби на сиромашни квартави) или пак во приградски населби. Условите за живот во таквите населби често се многу под стандардот, со недостаток на основна инфраструктура и услуги што државата треба да ги обезбеди, како што се електричната енергија, вода, отстранување

на отпад, собирање на ѓубре или пак асфалтирани патишта. Во ромските населби често и водата што тече е загадена.

- 3.4.3. На пример, резултатите објавени во 2005 година од прашалникот пополнуван во населбата Шуто Оризари, покажуваат дека:
- Повеќето од половина од семејствата живеат во заедница со друго семејство,
  - 40% од Ромите во населбата живеат на простор помал од 2 до 5 метри,
  - Половина од испитаните немале услови за лична хигиена (бања), додека 40% имале вода достапна преку пумпи во нивните дворови или на јавни места, околу 15% користат импровизирани тоалети, и околу 1,5% се без никаков достап до вода²³.
- 3.4.4. Домувањето е приоритетна област и во Стратегијата за Ромите и во Декадата за вклучување на Ромите 2005-2015, ERRC и НРЦ се загрижени за слабо видливата промена што се појавува уште од нивното усвојување од страна на Владата.
- 3.4.5. Услови под стандардот во ромските населби го зголемуваат ризикот по општото здравје. Навистина, за време на мисијата на ERRC во април 2004 година, ERRC се сретна со ромско семејство заболено од туберкулоза кое живее во неурбанизирано домаќинство во населбата Шуто Оризари.
- 3.4.6. Комитетот изјави дека правната сигурност на правото на сопственост е основна компонента на правото на соодветно домување. Многу ромски населби постојат многу години надвор од урбанистичките планови, па затоа и сопственичкиот статус сеуште не е регулиран. Македонската Влада во нејзината Стратегија за Ромите верува на информациите од организациите за човекови права кои покажуваат дека помеѓу ромската популација постојат околу 14.000 случаи со нерешен имотен статус. Во Стратегијата понатаму се вели дека, според некои проценки, 70% од Ромите не поседуваат имотен лист од местото на кое што живеат²⁴.
- 3.4.7. Ромските жители во областите на неурбанизираните домаќинства живеат под постојана закана од иселување. Во практиката, македонските власти регуларно вршат насилни иселувања на Ромите. На пример:
- Во октомври 2005 година, во присуство на полицијата, општинските власти во Гостивар насилно иселија група на ромски семејства од бараките на улица Ленинградска каде што живеела, за да направат пат за паркиралиште. Наредбата за иселување, која што беше издадена на почетокот на 2005 година од Министерството за транспорт и врски, беше обжалена на 8 август 2005 година, од страна на едно ромско лице кое беше инволвирано, г-ѓата Шерије Рамадани. Жалбата, која беше заснована на фактот дека сопственик на земјиштето и зградите е Република Македонија, а не општината, беше одбиена во септември 2005 година, а во октомври 2005 година, од страна на локалните власти беше спроведено иселувањето, а куќите беа уништени. На жителите им

---

²³ Министерство за труд и социјална политика, јануари 2005 година. Стратегија за Ромите во Република Македонија, точка 24. Достапно на:
<http://www.ecmirom.org/download/Roma%20Strategy%20English.pdf>.

²⁴ Ibid, точка. 23.

беше понудено алтернативно сместување и Владата им обезбеди 100 евра месечно за трошоците за станарина се до мај 2006 година. Сепак, во Македонија трошоците за изнајмување на сместување се многу повисоки од овој износ и некои од семејствата беа присилени да се преселат кај роднини во пренатрупани околности. Незадоволни од својата состојба, погодените семејства протестираа пред македонскиот Парламент. Некои од семејствата пријавиле дека побарале да ги откупат бараките, и иако постапката за откуп на бараките не била завршена кога ги примиле наредбите за иселување. Г-ѓата Шерије преку структурата на македонското судство вложила жалба за својот случај, а постапката течела се до Врховниот Суд, и на 11 јануари 2006 година, истиот одлучил дека наредбите за иселување се незаконски, затоа што општинската власт немала јурисдикција да донесе таква одлука. До денот на овој поднесок, г-ѓата Шерије се подготвуваше да поднесе граѓанска тужба за отштета со правна поддршка од страна на ERRC и НРЦ.

3.5. Член 12 од Пактот

- 3.5.1. Што се однесува до член 12 од Пактот, ERRC и НРЦ се загрижени од фактот дека македонската Влада не ги има превземено сите неопходни чекори за целосна реализација на „правото на секој да ги ужива највисоките достигнувања за физичко и психичко здравје“ онаму каде што се засегнати Ромите. И покрај експлицитните уставни одредби за заштита на правото на пристап до здравствената заштита за сите македонски граѓани, во практиката Ромите во Македонија се субјект на дискриминација кога бараат да го уживаат ова право, и во практика здравствениот статус на Ромите во Македонија е значително полош од било кој друг сегмент кај македонската популација.
- 3.5.2. Македонската влада во Стратегијата за Ромите, наведува дека очекуваниот животен век на Ромите е понизок отколку кај не-ромската популација во Македонија²⁵. Според податоците од Државниот завод за статистика, со 13,9%, е повисока стапката на смртност на новороденчињата кај ромската популација отколку кај која било друга етничка група во Македонија²⁶.
- 3.5.3. Екстремно се сиромашните условите за живот и хигиената на средината во ромските населби кои водат до епидемии, ендемии, други болести за Ромите во Македонија. Честопати ромските населби немаат пристап до здрава вода за пиење или санитарни услови. Што се однесува до членот 12(2)(в) од Пактот, општата здравствена состојба на Ромите што живеат во населбите може да помине незабележано во ромските заедници, а е влошена до степенот да стане јавна закана и основен јавен ризик по здравјето.
- 3.5.4. На пример, во април 2005 година, ERRC ја интервјуираше г-ѓа Р.П., 25-годишна Ромка, од општината Шуто Оризари во Скопје, на која во декември претходната година и била дијагностицирана туберкулоза. На две од петте деца за кои таа се грижи исто така им била дијагностицирана туберкулоза во декември 2004 година. Таа сеуште другите деца не ги однела на лекар за

---

²⁵ Министерство за труд и социјална политика, јануари 2005 година. Стратегија за Ромите во Република Македонија. Достапно на:
<http://www.ecmirom.org/download/Roma%20Strategy%20English.pdf>.

²⁶ Одговори на Република Македонија на прашалникот околу мислењето на Европската Комисија за подготовките за прием во Европската Унија, политички критериум - правата и заштита на малцинствата, точка 402. Достапно на
<http://www.sei.gov.mk/download/Questionnaire/1-01%20-%20Political%20Criteria.pdf>.

испитување, затоа што тие „уште не кашлаат толку многу“. Г-ѓата Р.П не примаше никаков третман до денот кога беше интервјуирана, и не беше јасно дали воопшто таа може да замине на лекување и дали ќе биде примена на третман во населбата Водно во Скопје, затоа што нејзините здравствени картони не беа обновени уште од август 2004 година. Медицинска сестра дежурна на клиниката во Шуто Оризари им изјави на ERRC дека не постои некој поголем ризик од туберкулоза во Шуто Оризари. Сепак, таа носеше маска за време на интервјето (кое се одвиваше и во присуство на г-ѓата Р.П), и на неколку пати во текот на интервјето излегуваше на чист воздух и беше очигледен нејзиниот страв од допир со некоја форма на зараза.

- 3.5.5. Понатаму, онаму каде што се засегнати многу ромски заедници, државата не успеа „да создаде услови кои ќе ги обезбедат сите медицински услуги и внимание во случај на болест“. Навистина, невидена форма на дискриминација на полето на здравствената заштита во Македонија е одбивањето на пристап до медицинска заштита врз расна основа. Во Стратегијата за Ромите, македонската Влада наведува дека „Постојат случаи на лична здравствена небрежност кон ромските пациенти или покажување на предрасуди кон нив, случаи на сегрегација при нега и сместување во болница“.
- 3.5.6. За време на истражувањето на ERRC/ЦРС/МПЖ, 48% од интервјуираните пријавиле дека биле соочени со дискриминација при пристапот до здравствена заштита. Од овие лица, 57,5% опишале малтретирање и навреди од лекарите, а 42,5% од нив изјавиле дека биле така третирани од страна на другите лица од медицинскиот персонал, вклучувајќи медицински сестри и хигиеничари. Неколките случаи покажуваат со каков вид на третман биле соочени ромските лица кога побарале здравствена заштита:
- 27-годишната г-ѓа И.А. од Куманово, изјави: „Ја бев единствената Ромка во болничката соба. Медицинскиот персонал регуларно ја менуваше постелнината на другите, но не и на мене. Кога се пожалив, ми рекоа дека јас немам чиста постелнина и дома и дека спијам на под. Затоа, не ми е дозволено да барам повеќе од она што заслужувам“.
  - 15-годишната г-ѓа М.Т. од Штип изјави: „Кога го родив моето единствено дете, медицинскиот персонал ме навредуваше постојано, велејќи „Вие Циганите имате премногу деца и вашиот здив мириса на глад“.
- 3.5.7. Како дополнување на таквите отворени форми на расно мотивирано малтретирање, ромските лица честопати се соочени со несоодветен третман при здравствена помош. На пример, според документацијата на ERRC/НПЦ, на 19 ноември 2005 година, лекарот С.С. без соодветна лиценца има извршено абортус над г-ѓата Е.Р., 18-годишна Ромка и мајка на едно дете, во приватната гинеколошка клиника „Медикус Ас“ во Прилеп, за кој што била платена. За време на абортусот, г-ѓата Е.Р почнала да чувствува силни болки во нејзиниот стомак и гушење. Наместо само да ја прегледа, лекарот С.С ја испратила г-ѓата Е.Р. во државната болница каде што останала два дена без конкретна медицинска интервенција и без никакви информации за нејзината здравствена состојба. По два дена, здравствената состојба на г-ѓата Е.Р. значително се влошила и итно била испратена во Државната гинеколошка клиника во Скопје. Г-ѓата Е.Р. пристигнала на клиниката во критична состојба. За време на итниот преглед, лекарите откриле повреди на нејзиниот утерус како резултат на абортусот, и за да и го спасат животот, веднаш итно ја оперирале.
- 3.5.8. Како дополнување на горе наведеното, од невработеноста произлегува и неспособноста непосредно да се платат потребните такси за партиципација за

медицински третман и лекување, зголемени со недостатокот на овозможено здравствено осигурување од страна на државата (Види во делот 3.3) кои имаат директно, некогаш сурови последици кон здравствената состојба на Ромите. Студија издадена од UNDP во 2005 година, покажува дека 79% од Ромите немаат пристап до основните лекови. За споредба, само 49% од не-Ромите кои живеат во близина на Ромите немаат пристап до основните лекови, додека националниот просек е 21%²⁷.

- 3.5.9. За време на истражувањето на ERRC/ЦРС/МПЖ, 18-годишната Б.К. од Штип, сведочеше дека детето што го родила во 2004 година починало само неколку часа откако била отпуштена од болница, затоа што г-ѓата Б.К. не можела да ги плати потребните трошоци. Детето на г-ѓата Б.К. било родено предвреме, во седмиот месец на бременоста и требало да биде ставено 2 месеци во инкубатор. Сепак, на вториот ден, лекарите и наредиле на г-ѓата Б.К. да си го носи детето дома затоа што нема пари.

3.6. Член 13 од Пактот

- 3.6.1. Што се однесува до член 13 од Пактот, ERRC и НРЦ се загрижени од општата слика претставена неуспешно во извештајот на Владата да ги наведе адекватно разликите во состојбата на повеќето деца вклучени во македонскиот образовен систем и состојбата на децата од ромското малцинство.
- 3.6.2. Според студија спроведена во 2004 година од страна на UNDP²⁸, само 82% Роми знаат да читаат и пишуваат, споредено со 97% не-Роми кои живеат во близина на Ромите. UNDP исто така открива дека 31% од Ромите немаат образование воопшто или недовршено, споредено со 8% на не-Роми кои живеат во близина на Ромите. Од вкупната бројка на испитани Роми, 22% од ромските мажи и 39% од ромските жени немале никакво образование или биле со незавршено основно образование.
- 3.6.3. Според информациите од Министерството за образование и наука, за време на школската година 2002/03, ромските ученици биле 0,034% од сите ученици во основно образование, 0,0068% од сите ученици во средно образование биле Роми, а 0,29% биле вклучени во високото образование споредено со вкупниот број²⁹. Ромите во истата година се 2,66% од вкупната популација на Македонија и изгледа дека има голема незастапеност на ромските ученици во македонскиот образовен систем³⁰, додека школарините понудени од приватните институции на ромските студенти придонесоа да се зголеми присуството на Ромите во високото образование.
- 3.6.4. Прекршувањата на правото на Ромите на образование зема форма на дискриминаторни и сегрегаторни практики, како на пример сегрегацијата на

---

²⁷ UNDP. Faces of Poverty, Faces of Hope: Vulnerability Profiles for Decade of Roma Inclusion Countries. Bratislava, 2005. Достапно на: <http://vulnerability.undp.sk/DOCUMENTS/macedonia.pdf>.

²⁸ UNDP. Faces of Poverty, Faces of Hope: Vulnerability Profiles for Decade of Roma Inclusion Countries. Bratislava, 2005. Достапно на: <http://vulnerability.undp.sk>.

²⁹ Одговори на Република Македонија на прашалникот околу мислењето на Европската Комисија за подготовките за прием во Европската Унија, политички критериум - правата и заштитата на малцинствата, точка 401 и 402. Достапно на <http://www.sei.gov.mk/download/Questionnaire/1-01%20-%20Political%20Criteria.pdf>.

³⁰ Иако македонската влада има програма за школарини за ромските студенти во средно образование, програмата не е доволна за потребите на ромските ученици и не се однесува на прашањето за незастапеност на пред-школско, основно или универзитетско ниво.

ромските деца во т.н. „ромски одделенија“, во одделенија за ментално хендикепирани или дури и внатре во училиштите, расно-мотивирана злоупотреба во училиштата и незаинтересираноста на македонските образовни власти да се соочат со ниското учество и високите стапки на осипување кај ромските деца на училиште, а особено ромските девојчиња.

- 3.6.5. На пример, за време на учебната година 2005-2006, школските власти сместија пет ромски ученици во „само-ромско“ одделение во основното училиште Гоце Делчев во Гостивар, Македонија, според македонскиот национален весник Време издаден на 26 април 2006 година. Време го цитира господинот Реиз Јонузи, наставникот на децата, како изјавува дека одделенијата биле формирани затоа што етничките наставници Македонци и Албанци, нема да ги прифатат децата во нивните одделенија. Кога започнаа часовите во септември, одделението имало пријавено 15 деца. Сепак, 10 деца од етничка македонска припадност набргу биле преместени во другите класови. Според Време, г-динот Јонузи, верува дека училиштето немало дискриминаторен однос кон ромските ученици, кои ќе бидат исто така преместени во другите одделенија кратко по почетокот на учебната година. Натписот објавува дека иста таа состојба претходела и во учебната година 2004-2005.
- 3.6.6. Во училиште, ромските деца се соочени со предрасуди, отфрлување и злоупотреба од страна на училишната власт, наставниците и другите ученици. Дискриминацијата и предрасудите коишто ги искусиле ромските деца во училишната се многу честа форма за првобитните почетоци на осипувањето од училиште. 57% од Ромите интервјуирани од страна на ERRC/ЦРС/МПЖ покажува дека ставот на нивните учители има големо влијание врз нивното понатамошно образование. На пример, 29-годишната Н.П. од Скопје, изјави дека нејзиниот професор од средно училиште имал обичај да каже: „Што бара оваа циганка во ова училиште? Вие циганите не учите како што треба [...]“. 90% од ромските жени кои изјавиле дека биле соочени со дискриминацијата на училиште, кажале дека другите деца во нивните одделенија ги нарекувале „Цигани“ и не сакале да комуницираат со нив. 20-годишната Ф.С. од Куманово, единствената ромска ученичка во нејзиниот клас, била претепувана и малтретирана „секој ден“ од страна на нејзиниот класен раководител, етнички Македонец, се додека не се откажала од школувањето во втората година.
- 3.6.7. Ниското ниво на образование има големо влијание на другите области од животот. Како резултат на ниското ниво на образование коешто го има кај многу Роми во Македонија, голем број на Роми коишто успеваат да добијат вработување се најмалку платени и се вработени како неквалификувани, обично како тешки физички работници.
- 3.6.8. Во однос на горенаведените препреки кон еднакво образование ERRC и НРЦ се загрижени дека и покрај школарините за студентите на универзитет (не само, но првенствено обезбедени од невладини извори) и на оние од средно образование, единствената друга програма којашто се спомнува во извештајот на Државата, е истакнато барањето за да го зголемат учеството на Ромите во училиштата се однесува на едуцирање на ромските родители за важноста на образованието. Постои и повторуваната и регуларна потреба за материјална и финансиска поддршка на ромските деца во основното и пред-школското образование.

3.7. Член 15 од Пактот

- 3.7.1. Што се однесува до член 15 од Пактот, ERRC и НРЦ се загрижени дека македонската Влада не ги исполнува сериозно своите обврски за да им обезбеди на Ромите право да земат учество во културниот живот.

- 3.7.2. Според владината Стратегија за Роми, нема државни културни организации што постојано ќе ја негуваат ромската култура во Македонија. Во стратегијата понатаму се наведува дека македонската Влада никогаш не финансирала студии за историја на културата и традициите на Ромите во Македонија³¹.
- 3.7.3. На крајот, одредбите од македонското законодавство поврзани со правото на користење на јазик резултираа ромскиот јазик да биде официјален во само една општина, додека Ромите се присутни во голем број во многу општини во Македонија.

---

³¹ Министерство за труд и социјална политика, јануари 2005 година. Стратегија за Ромите во Република Македонија, точка 24. Достапно на:
<http://www.ecmirom.org/download/Roma%20Strategy%20English.pdf>.

4. Препораки

4.1. ERRC и НРЦ го повикуваат Комитетот да и препорача на македонската влада итно да ги преземе следниве мерки за да ја разреши загрижувачката состојба на Ромите во Македонија:

1. Без одложување, да усвои целосен анти-дискриминационен закон обезбедувајќи заштита од дискриминација – особено од расната дискриминација – во сите релевантни области за остварување на правата обезбедени со Пактот. Посебно внимание треба да се обрне на изнаоѓање на механизми за да се обезбеди вистински и ефективен правен лек за случаите на дискриминација кон Ромите вклучувајќи ефективни и убедувачки санкции за извршителите и соодветни отштети за жртвите. Минимум на стандарди коишто ќе ги примени Владата во усвојувањето на севкупен закон кој ќе ја спречува расната дискриминација, треба да бидат оние стандарди коишто ги воспостави Европскиот Совет на Европската Унија со Директивата 2000/43/ЕС „применувања на принципот на еднаков третман помеѓу луѓето без разлика на расното или етничкото потекло“.
2. Да се помогне, како приоритет, на оние Роми коишто моментално немаат пристап до државјанство, да добијат ефективен пристап до државјанство. Да се обезбедат оние документи на Ромите коишто се потребни за остварување на основните права од Пактот.
3. Без одложување, да им се обезбеди постојан статус на живеење на Ромите, Ашкалите и Египќаните од Косово, кои се бегалци во Македонија, вклучувајќи и прогресивен прираст на правата, остварување без своеволно одложување за пристапот кон државјанството на Република Македонија.
4. Да се усвојат и имплементираат, во рамките на Стратегијата за Ромите и Декадата за вклучување на Ромите 2005-2015, ефективни програми за обезбедување на остварувања на сите права од Пактот кои ги засегаат Ромите. Треба да бидат поставени соодветни цели и финансирањето треба да биде на ниво коешто ќе дозволи остварување на основните потреби во овие области.
5. Да се усвојат и имплементираат мерки, коишто ќе вклучуваат, но нема да бидат ограничени само на обука за анти-расизам, закони за спроведување и прегледи за извршување на работа како заштита од дискриминаторен и деградирачки третман кон Ромите од страна на јавните службеници, вбројувајќи ги тука и наставниците и другиот образовен персонал, лекарите, медицинскиот персонал, граѓанските службеници и службениците кои го спроведуваат законот.
6. Активно да се избираат квалификувани Роми за професионални вработувања во националната и локалната администрација, трудовите служби, службите за социјално осигурување, центрите за здравствена заштита и училиштата.
7. Да се обезбедат програми за слободни обуки, без надомест, за ромските лица кои имаат работна способност за да се подобри вработеноста и за да се справат со сегашните високи нивоа на невработеноста на оваа чувствителна група.
8. Да се обезбеди пристап на Ромите до сите социјални услуги. А особено, правен лек за сегашниот недостаток кај голем број на Роми поврзан со здравственото осигурување предвидено од државата.
9. Да се обезбеди сигурност на правото на сопственост за жителите на ромските заедници и населби, како приоритет за подобрување на

состојбата на домување кај Ромите и да се подобри инфраструктурата во ромските маала и заштита на жителите од насилни и своеволни иселувања.

10. Да се преземе акција за елиминирање на т.н. „такси за партиципација“ за корисниците на системот на здравствена заштита и да се обезбеди слободен пристап до медицински третман и потребното лекување.
11. Активно да се идентификува и третира јавното здравје коешто предизвикува загрижување во ромските маала.
12. Без одложување да се усвојат и финансиски да се поддржат мерки за постигнување на ефективна еднаквост на Ромите во пристапот на образованието. Таквите програми треба да се однесуваат на сите нивоа на образование, но особено внимание треба да се обрне на нивоата на пред-школско, основно и средно образование.
13. Без одложување, да се стави крај на практиката на сегрегација на ромските деца во т.н. „ромски одделенија“. Да се интегрираат ромските ученици во сите одделенија, а каде е потребно да се создаде и имплементира соодветно финансирање и програми кои ќе овозможат полесно преминување од сегрегирани во интегрирани следење на наставата.
14. Да се прошири практиката на обезбедување на школарини за ромските ученици да се вклучат во пред-школското и основното образование, кои ќе ги вклучат сите деца кои имаат такви потреби.
15. Да се развијат и имплементираат програми за дополнително или образование за возрасни коишто ќе помогнат за справување со ниското ниво на образование и не-едуцираните Роми.
16. Кадешто ќе биде пријавена злоупотреба во училишниот систем – вклучувајќи злоупотреба на практиките за исклучување, физичка или вербална навреда, понижувачки третман и неуспех на наставниците и училишните службеници да ги заштитат од честата злоупотреба – без одложување, да се казнат одговорните училишни власти, и да се имплементираат мерки коишто ќе спречуваат понатамошна злоупотреба.
17. Да се развијат изворите на потекло на ромскиот јазик за изучување во училиштата, културата, и историјата и да бидат достапни на сите училишта, така да сите деца во Македонија ќе научат за вредниот допринос на Ромите во македонското општество.
18. Да се прошират можностите за употреба на ромскиот јазик во државните институции и процеси.
19. Систематски да се собираат и да се направат достапни податоците во поглед на етничката припадност во областите релевантни за Пактот за економски, социјални и културни права